

Nr 7.

Ankom till riksdagens kansli den 28 mars 1924 kl. 2 e. m.

Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av väckt motion, nr 197, om skrivelse till konungen angående beredande av ersättning åt privatbankens insättare för genom bankens konkurs lidna förluster.

I en inom första kammaren väckt och till dess *andra* tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 197, har herr *Nils Anton Nilsson* med instämmande i syftet av herr *Jöns Pålsson* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en utredning angående privatbankens insättares begäran om ersättning för deras genom privatbankens konkurs lidna förluster. *Motionen.*

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet har i författningsenlig ordning infortrat yttrande över motionen av bank- och fondinspektionen, och är detta yttrande såsom bilaga fogat vid utskottets utlåtande. *Yttrande.*

Utskottet får till en början erinra därom, att riksdagen i skrivelse den 22 mars 1923, nr 64, rörande tecknande av aktier i ett för övertagande av aktiebolaget Svenska lantmännens banks rörelse bildat aktiebolag yttrat, bland annat, att "ett statsingripande i förevarande fall under inga omständigheter finge anses innebära ett erkännande av statens skyldighet att i allmänhet garantera insättarnas medel". Då nu motionären synes vilja göra gällande, att privatbankens insättare icke rönt samma behandling från statens sida som insättarna i vissa andra bankföretag, när dessa råkat i samma trångmål, och att de förstnämnda insättarna därför begära såsom en moralisk rättvisa att bliva likställda i ett enligt deras mening fullt analogt fall, har utskottet funnit sig böra taga ställning till den fråga, som härvid måste anses avgörande för ett bedömande av hela detta spörsmål, nämligen huruvida omständigheterna vid privatbankens iråkade svårigheter varit av väsentligen samma karaktär som vid de andra, genom statens försorg hjälpta bankernas obestånd. Endast under förutsättning, att så varit fallet, skulle enligt utskottets förmenande kravet på lika behandling från statens sida kunna — icke ur juridisk, men väl från moralisk synpunkt — anses hava fog för sig. Utskottet har emellertid icke blivit övertygat, att motionärens åsikt är riktig, och kan icke finna annat än att bank- och fondinspektionens uttalade uppfattning, att de förhållanden,

Bihang till riksdagens protokoll 1924. 12 saml. 2 avd. 6 häft. (Nr 7.)

som varit förknippade med privatbankens verksamhet, icke i tillräcklig mån äro jämförbara med de åsyftade bankföretagens ställning, bör äga vitsord. Därjämte synes det utskottet, att en utredning, sådan som motionären påyrkar, icke torde kunna bringa i dagen några väsentliga fakta, som ej redan äro kända och beaktade. Om däremot ett krav på staten i förevarande fall stöder sig på det påståendet, att statens kontrollerande organ i fråga om banker, eller bank- och fondinspektionen, icke i tillbörlig mån fyllt sin uppgift, får utskottet, utan att här för sin del ingå på ett bedömande av denna fråga, erinra därom, att densamma varit föremål för riksdagens prövning i och med beviljande av decharge för justitieombudsmannens ämbetsförvaltning under år 1923. Justitieombudsmannens beslut angående anmälan mot bank- och fondinspektionen för dennas åtgöranden beträffande privatbanken, genom vilket beslut ifrågavarande anmälan förklarades icke föranleda någon åtgärd, har därvid lämnats utan erinran från riksdagens sida.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 28 mars 1924.

På utskottets vägnar:

N. J. F. ALMKVIST.

Närvarande vid ärendets slutbehandling: herrar *Almkvist, Rooth, Franzén, Bondeson*,*) *Andersson, P.* i Arbrå,*) *Winberg, Nilsson, N. A.* i Östrabo.*)

*) Ej närvarande vid utlåtandets slutjustering.

Reservationer

av 1) herr *Nilsson, N. A.*, vari hemställes, att riksdagens första kammare måtte bifalla motionen; samt

2) herr *Bondeson, N. A.*

Till riksdagens första kammarens *andra* tillfälliga utskott.

Sedan till första kammarens andra tillfälliga utskotts förberedande behandling hänvisats en inom kammaren av herr Nils Anton Nilsson väckt motion, nr 197, däri hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående aktieföretaget Privatbankens insättares begäran om ersättning för deras genom bankens konkurs lidna förluster, har utskottet i föreskriven ordning anhållit om Kungl. Maj:ts befallning till bank- och fondinspektionen att avgiva utlåtande över motionen.

Genom nådig remiss den 15 innevarande februari har Kungl. Maj:t därefter anbefallt inspektionen att avgiva och till utskottet överlämna det begärda utlåtandet.

Med anledning därav får bank- och fondinspektionen anföra följande.

Över en hos Kungl. Maj:t under nästlidet år gjord framställning av enahanda innebörd har bank- och fondinspektionen den 21 juli 1923 avgivit utlåtande och tillåter sig inspektionen att här åberopa innehållet i detta utlåtande, vilket bilägges i transumt.

Sedan detta utlåtande avgavs har slutredovisning lämnats borgenärerna i Privatbankens konkurs, och utvisar denna redovisning en beräknad slutlig brist i konkursboet av kr. 4,232,555:02, motsvarande 23,2 % av de bevakade fordringarnas sammanlagda belopp.

Bristen fördelar sig på följande sätt:

Depositions- och kapitalräkning	Kr. 1,845,817
Giro- och löpande räkning	„ 412,250
Sparkasseräkning	„ 678,056
Särskilt bevakade fordringar	„ 1,296,432
	<hr/>
	S. ma Kr. 4,232,555

I berörda utlåtande har inspektionen framhållit, hurusom det icke kan ankomma på inspektionen att bedöma, huruvida allmänna ömmande skäl böra föranleda ersättning av statsmedel till Privatbankens insättare. Den ifrågasvarande motionen synes utgå ifrån, att så kan anses vara förhållandet. Utan att intaga ståndpunkt till detta spörsmål, vill inspektionen emellertid något belysa de argument, som i motionen anförts till stöd för den gjorda framställningen.

I den av motionären åberopade skrivelsen från kontraktsprosten Rosen-gren sägs på tal om det stöd, som från statens sida under 1922 och 1923 lämnats i trångmål komna banker, att, därest sådant stöd icke lämnats, insättarna i dessa banker kommit att lida förlust samt att, om Privatbanken på sin tid fått samma stöd, dess insättare skulle hava blivit lika tryggade.

Givetvis är det riktigt, att om de aktieföretag, vilka under de två sista åren erhållit stöd av statsmedel, skulle nödgats gå i likvidation och avveckla sin rörelse, sådana förluster skulle hava uppkommit, att insättarna blivit lidande. En indrivning av utestående fordringar och realisation av lämnade säkerheter skulle, även ur denna synpunkt sett, under den rådande allmänna depressionen otvivelaktigt hava lämnat ett mycket nedslående resultat. Då staten lämnade detta stöd, skedde det emellertid under den förutsättningen att de i trångmål varande bankerna skulle, om de finge tid på sig, kunna själva

reda upp sin ställning och återbetala vad som av statsmedel till dem förskjutits. Och enligt föreliggande beräkningar fanns, då statligt stöd lämnades i form av kredit eller aktieteckning, i samtliga fall full täckning för bankernas skulder i deras egna tillgångar.

Vad åter angår Privatbanken, så utvisade dess ställning per den 31 december 1918, alltså omedelbart efter betalningsinställelsen, en avsevärd brist utöver fonderna, vartill kom en befarad förlust på garantiförbindelser, som icke voro hos banken bokförda. Om nu proportionsvis samma stöd, som t. ex. medelst statsmedel lämnades aktiebolaget Svenska lantmännens bank, kunnat i någon form beredas Privatbanken, så skulle härav en del omedelbart hava måst betraktas såsom förlorad. Förutsättningarna för statshjälp skulle sålunda här varit andra än i de återopade senare fallen, och att erhålla sådan torde vid den tiden hava varit alldeles utsiktslöst. Då avvecklingen av Privatbanken sedermera resulterade i den brist, varom ovan förmäles, skulle hela det nytillskjutna kapitalet blivit konsumerat. Därtill kommer vidare, att då större delen av Privatbankens engagement nu blev föremål för avveckling, medan inflationskonjunkturen ännu varade på vissa områden, resultatet av avvecklingen sannolikt blev bättre än om Privatbankens tillgångar och skulder övertagits av en ny bank, vilken sökt uppskjuta avvecklingen i avvaktan på bättre tider, men i så fall råkat ut för deflationsperioden med dess katastrofala fall i alla värden.

Det stöd, som staten lämnade de under 1922 och 1923 efter en deflationskris, som saknar motstycke i vår ekonomiska historia och som skakat vårt näringsliv i dess grundvalar, i svårigheter råkade bankerna, kan betraktas såsom en, för att minska krisens fördärliga allmänna följder, lämnad hjälp till självhjälp, å vilken staten visserligen löper en risk, men som icke, då hjälpen lämnades, inneburit någon direkt ekonomisk uppoffring.

Hade samma stöd lämnats Privatbanken, vilkens undergång förorsakats huvudsakligen av brottsliga eller andra åtgöranden från verkställande direktörens sida, skulle detta i realiteten icke kommit att innebära något annat än en ren gåva till bankens fordringsägare. Och säkert är, att om vid tiden för Privatbankens fallisemang existerat någon institution med samma uppgift som Kreditkassan av år 1922, denna institution, därest för densamma gällt enahanda direktiv som för kreditkassan, icke kunnat medverka vid en rekonstruktion av Privatbanken på de villkor, varpå den medverkat vid bankrekonstruktioner åren 1922 och 1923.

Att det för insättarna i Privatbanken framstår såsom en orättvisa, att de icke blivit gottgjorda av staten, då insättare i andra banker genom statens åtgöranden undgått förlust, är förklarligt, men det ligger, synes det inspektionen, i själva verket icke någon större orättvisa däri, än då staten understödjer en viss verksamhet eller tillgodoser ett visst lånebehov inom samhället, men lämnar en annan verksamhet eller andra lånebehov utan dylikt stöd.

Då i motionen framhålles insättarnas ståndpunkt rörande statens moraliska skyldighet att hjälpa insättare i av staten inspekterade banker, så kan inspektionen, utan att här ingå på ett bedömande av det berättigade eller oberättigade i den påstådda allmänna föreställningen om den trygghet, som statens bankinspektion garanterar insättare i privata bankföretag, icke underlåta att påpeka, det riksdagen torde få anses hava redan förra året tagit ståndpunkt till detta spörsmål, då riksdagen i skrivelse den 22 mars 1923, nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tecknande av aktier i ett för övertagande av aktiebolaget Svenska lantmännens banks rörelse bildat bankaktiebolag yttrat,

bland annat, att "ett statsingripande i förevarande fall under inga omständigheter finge anses innebära ett erkännande av statens skyldighet att i allmänhet garantera insättarnas medel".

I motionen har särskilt framhållits, att den genom Privatbankens konkurs uppkomna förlusten hårt drabbat vissa insättare. Även enligt inspektionens mening vore det mycket behjärtansvärt, om sådana insättare, som kunna betraktas såsom egentliga sparare, kunde komma i åtnjutande av ersättning för den lidna förlusten.

Hithörande fordringsägare torde få antagas huvudsakligen befinna sig bland dem, som haft medel inestående på s. k. sparkasseräkning. Bland insättarna å andra räkningar eller bland övriga fordringsägare finnas väl även sådana, för vilka liknande skäl till ersättning skulle kunna åberopas. Men å andra sidan bestå fordringsägarna även av sådana, vilkas fordringar grunda sig på transaktioner, som, trots underskottet i Privatbanken, varit för dem mycket lukrativa. Någon ersättning av statsmedel för den minskning i vinst, som Privatbankens till stor del på dessa transaktioner beroende konkurs medfört för dessa fordringsägare, lär uppenbarligen icke kunna ifrågakomma. Och knappast synas de skäl, som av motionären anförts, kunna åberopas såsom stöd för ersättning åt insättare på sådana platser, där en eller flere andra banker stått till buds för placering av deras medel, och för vilka måhända den av Privatbanken tillämpade högre inlåningsräntan varit bestämmande vid medlens placering i denna bank.

Att avgöra vilka fordringsägare, som kunna ifrågasättas till erhållande av ersättning, och vilka icke, låter sig ej göra utan utredning; under alla förhållanden måste dock ett dylikt avgörande bliva förenat med mycket stora svårigheter och lätteligen lämna rum för, eller i allt fall få sken av godtycke.

Slutligen tillåter sig inspektionen bifoga en redogörelse för vad som intill nästlidet års slut förekommit med avseende å den framställning, som i Danmark gjorts till riksdagen om ersättning av statsmedel åt sparare i sammanstörtade mindre banker, vilken redogörelse hämtats från Grosserer-Societets i Köpenhamn publikation "Verdensmarkedet og Danmark i aaret 1923". Enligt senare inkommet meddelande har det danska förslaget — vilket enligt uttrycklig bestämmelse avsåg allenast sådana insättare, som kunde betraktas såsom egentliga sparare — icke återupptagits till behandling vid innevarande riksdags-session. Anledningen därtill uppgives vara, att inom riksdagen såsom ett villkor för förslagets genomförande krävts, att övriga privata banker skulle ställa till förfogande den större delen av det belopp, som skulle utdelas till spararna, samt att detta villkor icke kunnat uppfyllas, i det bankerna avböjt att frivilligt lämna något som helst bidrag.

Stockholm den 26 februari 1924.

F. v. KRUSENSTJERNA.

H. S. Tamm.

Albert Tondén.